

Mimina L. C.

Харківська державна академія культури

ШІСТЬ ФУНКЦІЙ УМБЕРТО ЕКО В «СЬОМІЙ ФУНКЦІЇ МОВИ» ЛОРАНА БІНЕ

У статті проаналізовано функціональний контекст Умберто Еко в романі «Сьома функція мови» Лорана Біне, виокремлено перелік функцій, пов'язаних як із роллю Еко в романі, так і з художніми наративами та науковими дослідженнями останнього поза межами роману. Семіотична функція реалізується, зокрема, через те, що У. Еко, як автор монографії із семіотики, бере участь у створенні її читача – Саймона, отже, і його наративного світу – роману Л. Біне. З іншого боку, Л. Біне, створюючи світ наративу, намагається звести свій світ до семіотичного конструкта, подібного семіотичному конструкта У. Еко. Функція інтертекстуальна переважно зумовлена наявністю прототекстів У. Еко – наративного («Ім'я рози») та наукових («Справа Бонда», «Супермен для мас», «Читач у казці» тощо). Функція риторична представляє У. Еко як великого Протагора – очільника клубу «Логос» та переможця фінального риторичного поєдинку. Літературознавча функція полягає у використанні головного героя роману літературознавчих досліджень У. Еко у здійсненні викладацької діяльності (лекція про Бонда), а також визначенні власного персонажного типу під час само-рефлексії. На лінгвістичній функції У. Еко робить акцент Л. Біне на початку роману, маючи на увазі комунікативну модель останнього. І ця лінгвістична функція проявляється в «новій розробці» Якобсонова за участю Л. Біне у вигляді сьомої функції мови. Персонажна функція забезпечує як реалізацію всіх розглянутих функцій, так і додатково наукове консультування головного героя, вплив на географічні закрути сюжету, дублювання ролі Холмса-Саймона, підтримку кар'єри Саймона у клубі «Логос» тощо.

Функціональний контекст У. Еко в романі Л. Біне становлять також низка додаткових функцій: філософська, комунікативна, конспірологічна, етична тощо. Але «Сьома функція мови» Л. Біне є переважно текстуальною проєкцією визначених шести провідних функцій У. Еко, хоча всі наведені функції значною мірою корелюють одна з одною, бо здійснюються у спільному просторі одним персонажем твору. Зазначено, що текстуальна конструкція Л. Біне не вичерпується наведеними функціями У. Еко, а в реалізації цих функцій беруть активну участь й інші численні персонажі роману. За припущенням автора, саме У. Еко і як один із провідних персонажів, і як водночас семіотик, письменник, риторик, літературознавець та лінгвіст забезпечує найбільшу функціональну наповненість роману Л. Біне.

Ключові слова: Лоран Біне, «Сьома функція мови», Умберто Еко, семіотика, інтертекстуальність, риторика, літературознавство, лінгвістика, персонаж.

Постановка проблеми. «Сьома функція мови» (“La Septième Fonction du langage”, 2015 р.) – другий роман французького письменника, викладача та літературного критика Лорана Біне (Laurent Binet, 1972 р.), лауреата Гонкурівської премії за перший роман (“НННН”, 2010 р.) та Великої премії Французької академії за третій роман (“Civilizations”, 2019 р.). А «Сьома функція мови» стала у 2015 р. лауреатом двох національних премій – Prix du roman Fnac та Prix Interallié. Цей роман, що «в оригінальній формі відображає культурне, академічне і політичне середовище Франції зламу 1970–1980-х рр.» [3, с. 530], отримав дуже неоднозначні відгуки, викликав кілька скандалів, а сам Л. Біне уникнув судових прова-

джень тільки завдяки відповідній юридичній підтримці.

Різноманітність загальних оцінок викликає як мінімум повагу до сміливості Л. Біне, роман якого:

– «можна розглядати і як пародію на детективні і шпигунські романи, і як хитру головоломку для читачів, які шукають зв'язок між вигадкою і реальністю» [3; 5];

– «усі називають інтелектуальним» романом, який «дотепно придуманий, чітко виконаний і нудно написаний» [1];

– «академічний, структуралістський, філософський і політичний детектив і / або трилер», а також «риторичний детектив» [16, с. 516];

– «закручений детектив в європейських ретро-декораціях» [4];

– «жвавий авантюрний роман для широкого кола любителів інтелектуальних детективів», або «тонкий жарт для своїх, мудруїв-гуманітаріїв із пристойною філологічною або філософською освітою» [5];

– «захоплюючий трилер», «роман, який можна звіряти з «Вікіпедією» як годинник», а також «роман для своїх, для книжкових хробаків і філологів» [7];

– «постмодерністський атракціон із жартами та грою у класиків» [10];

– «своєрідний вступ до семіотики в жанрі детективу» [13];

– «божевільна пародія на життя французької богеми» [14];

– «метароман, тобто роман, у якому автор сам із собою й із читачем обговорює, як йому роман писати» [15];

– «круте постмодерністське дійство, яке протягом 500 сторінок віртуозно балансує на стику конспірологічного детективу та натхненного філологічного капуснику» [21] тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед численних персонажів роману письменники (Жан-Поль Сартр, Франсуаза Саган, Донна Тартт), політики (Франсуа Міттеран, Жискард Естен, Юрій Андропов), митці (Мікеланджело Антоніоні, Моніка Вітті) та різноманітні вчені, переважно видатні: Ролан Барт, Роман Якобсон, Мішель Фуко, Жак Дерріда, Жиль Делез, Юлія Кристева, Філіпп Соллерс, Бернар-Анрі Леві (ВНЛ) та інші. Одним з останніх є видатний італієць Умберто Еко, персонаж якого, хоча й «балакучий та егоцентричний, як глухар на току» [21], забезпечує широкий функціональний контекст роману.

Дослідження цього контексту стосуються переважно інтертекстуальної функції У. Еко, яку виділяють М. Візель [4], В. Володимирський [5], В. Мітін [13] та інші. О. Марков акцентує увагу на семіотичній функції У. Еко [12], Г. Юзефович вирізняє персонажну функцію [21], а Д. Бавільський відзначає функцію конспірологічну [1]. І. Сушек, аналізуючи роман Л. Біне, торкається інтертекстуально-персонажної й інтерпретаційної функцій У. Еко [16]. Н. Білозорова виокремлює семіотичну (конструкт світу Червоної Шапочки, де вовки розмовляють) та риторичну (вдале застосування сьомої функції у фінальному двобої «Логосу») функції У. Еко [2]. Зазначимо, що копія сьомої функції від Р. Барта до У. Еко так і не потрапила, а в означеному двобої агресивно використовував підробку цієї функції саме Соллерс,

що і стало причиною його поразки. О. Королькова в парадигмі іронічної інтертекстуальності відзначає як семіотичну, так і інтертекстуальну функції У. Еко [9].

Постановка завдання. Відзначимо, що наведені роботи стосуються лише окремих функцій У. Еко та є частиною більш широкого аналізу роману Л. Біне загалом, тож комплексного дослідження функціонального контексту У. Еко в романі Л. Біне поки що не має.

Мета статті – виокремити перелік функцій, пов'язаних як із роллю У. Еко в романі, так і з художніми нарративами та науковими дослідженнями останнього поза межами роману, а також проаналізувати провідні з означених функцій, які буде розглянуто нижче.

Виклад основного матеріалу. Виокремимо такі функції У. Еко в романі Л. Біне: семіотичну, інтертекстуальну, риторичну, літературознавчу, лінгвістичну і персонажну, послідовно розглянемо кожну.

Функція семіотична

На початку роману автор акцентує увагу на його семіологічній основі: наводить визначення семіології Фердинана де Сосюра, етимологію терміна і називає її «фундаментальним винаходом людства й одним із найпотужніших інструментів, створених людиною». А також підкреслює, що «Умберто Еко, цей болонський мудрець, один з останніх семіологів, які живуть на цьому світі» не випадково «так часто звертається до великих відкриттів, поворотних в історії людства: колесо, ложка, книга – усе це для нього досконалий інструментарій, що дає надзвичайні можливості» [3, с. 13–14]. А введення «останнього семіолога» до складу персонажів роману – не тільки семіотичний акцент, але й данина поваги семіологові У. Еко, який помер майже відразу після виходу роману (2016 р.).

Головний герой роману Л. Біне (Саймон) за допомогою монографії із семіотики “Lector in fabula” [20] іншого героя (У. Еко) намагається визначити своє місце у своєму нарративному світі, аналізує семіотично подібних героїв інших нарративних світів, узятих із «валізи зразків» [18] автора монографії: «Саймон задається питанням, у чому взагалі принципова різниця між ним, Червоною Шапочкою і Шерлоком Холмсом» [3, с. 310]. “Lector in fabula” можна розглядати як дослідження ступеня участі читача у створенні книги, а її автора – у створенні читача. Тобто У. Еко як автор монографії бере участь у створенні читача – Саймона, отже, і його нарративного світу – роману

Л. Біне. З іншого боку, Л. Біне, створюючи світ нарративу, намагається звести свій «світ до семіотичного конструкта, щоб його можна було порівняти зі світом нарративним» [3, с. 309; 20, с. 385].

Саймон продовжує розмірковувати про свій світ і знову «випадково» зустрічається з У. Еко: «У всьому, що схоже на збіг, Саймон тепер бачить знак: може статися, усе його життя – придуманий кимось роман, і ця параноя послаблює його здатність до аналізу, заважає задатися питанням про можливі й справжні причини появи Еко тут і зараз» [3, с. 420]. На відміну від свого героя, автор розуміє, що У. Еко не випадково присутній і у світі нарративу, і у світі реальному, отже, у семіотичній конструкції, що споруджується Л. Біне для порівняння обох світів.

Наративні світи У. Еко для зразків, відібраних Саймоном (Л. Біне), – казка «Червона Шапочка» («Cappuccetto Rosso, USA 1997», 2000 р.) і роман «Ім'я рози» («Il nome della rosa», 1980 р.). Ці світи використовуються для порівняння із семіотичним конструктом Л. Біне, що говорить про високий ступінь схожості самих семіотичних конструктів Л. Біне й У. Еко. З огляду на те, що в часі конструкти У. Еко розташовані раніше конструкта Л. Біне, можна говорити про значний вплив перших на другий. Крім того, для аналізу зазначених конструктів безпосередньо використовується науковий інструментарій, створений реальним семіологом У. Еко. Усе це дозволяє говорити про реалізацію в романі Л. Біне семіотичної функції У. Еко.

Функція інтертекстуальна

За влучним визначенням Ш. Гривеля, «немає тексту, окрім інтертексту» [8, с. 104], або кожний новий текст – це своєрідна проекція відповідних попередніх текстів, а у вузькому сенсі – їх ремінісценція. Тому, як уточнює поза межами роману Л. Біне його персонаж Юлія Крістева, «будь-який текст є продуктом вбирання і трансформації якогось іншого тексту» [17, с. 259]. Водночас за тих же умов У. Еко зазначає, що виникає «інтертекстуальний діалог» як «феномен, за якого в даному тексті відлунюються інші тексти» [11, с. 431].

Одним із головних прототекстів для роману Л. Біне є перший роман У. Еко «Ім'я рози», а міжтекстовий дискурс обох творів розглянемо через ремінісценції як таку форму інтертекстуальності, що відображає «образи літератури в літературі» [17, с. 253].

По-перше, обидва твори мають єдину жанрову структуру – це своєрідні семіологічні детективи, хоча й різні за часом розвитку подій, але з темпоральними точками перетину. Середньовічний детектив У. Еко створений у 1980 р. – рік дії сучас-

ного детективу Л. Біне, створеного у 2015 р., за рік до смерті У. Еко. Детективна складова частина романів є лише засобом розширення кола їхніх майбутніх читачів та запрошенням до головної сцени творів, де демонструються семіологічні варіації боротьби добра зі злом.

По-друге, акцент на детективній складовій частині сюжету забезпечує пара головних героїв – детектив та його помічник, яка розслідує низку вбивств і є своєрідною проекцією Холмса та Ватсона із творів Артура Конан Дойла за іменами, діалогами, учинками та методами слідства.

У романі У. Еко:

– імена головних героїв: Вільям Баскервільський (Шерлок Холмс, «Собака Баскервілів») та його помічник Адсон (доктор Ватсон);

– роман подано як рукопис Адсона (записки Ватсона про Шерлока Холмса);

– перші ж сцени, що знайомлять нас із головними героями, здаються пародійними цитатами із творів Конан Дойла.

Л. Біне, який використовує структуру У. Еко, пародіює і Артура Конан Дойла, і У. Еко:

– знайомить читача спочатку з першим героєм – професійним детективом, комісаром кримінальної поліції, що шукає помічника для розслідування в лінгвістично-семіотичному середовищі, тож, за логікою, повинен бути альязією Холмса;

– викладач Саймон Герцог (латинська аббревіатура S.H., тобто Sherlock Holmes) перетворює саме детектива Баяра на помічника, повторює під час знайомства відому сцену з Артура Конан Дойла та дає вичерпну семіологічну характеристику комісарові. Саймон також промовляє «елементарно» та порівнює себе із Шерлоком Холмсом, щоб не було сумнівів у його справжній ролі;

– саме комісар «Ватсон» пише свої записки, але не для друку, а безпосередньо президентові Франції, а основне розслідування провадить «Шерлок» Герцог. Комісар, як і Ватсон, ветеран війни, але коли розслідування виходить за межі основної семіотичної лінії і потрапляє в побутову площину, то Жак Баяр перетворюється радше на своєрідного інспектора Лестрейда, який керує французькими поліцейськими;

– можлива побудова імені комісара шляхом У. Еко: Жак від філософа Ж. Дерріди (в У. Еко Вільям – від філософа В. Окками), а Баяр – від П'єра Баяра, професора того ж паризького університету, де викладали Саймон та Л. Біне, автора відомого «Мистецтва обговорювати книги, яких ви не читали» (2007 р.). Хоча славнозвісного лицаря П'єра дю Терай де Баяра (1473–1524 рр.) теж виключати не можна.

По-третє, справжньою метою розслідування є пошук ключової книги, який ускладнюється відповідною маскувальною книгою. У романі У. Еко ключовою книгою є друга частина «Поетики» Арістотеля, присвячена комедії, а маскувальною книгою є «Апокаліпсис». У Л. Біне ключова книга – рукопис Романа Якобсона про сьому функцію мови, а маскувальна – якісна імітація цієї ж функції, виконана відомим філософом Жаком Деррідою у вигляді рукопису Р. Якобсона (обидва вчені, звичайно, персонажі роману Л. Біне). Протиборчі сили в обох романах володіють ключовою книгою та понад усе намагаються приховати її від розслідувачів. Крім того, у Л. Біне антагоністи значними зусиллями знищують аудіовізуальні, рукописні, друковані й інші копії справжньої ключової книги, хоча не підозрюють, що мають у розпорядженні тільки книгу маскувальну.

Окрім прототексту наративного, У. Еко є ще й автором кількох наукових прототекстів, які також беруть участь у міждискурсивному дискурсі з романом Л. Біне. Так, у лекції Саймона про Бонда є численні алюзії на відповідні роботи У. Еко «Справа Бонда» (“Il caso Bond”, 1965 р.) і «Супермен для мас» (“Il Superuomo di massa”, 1976 р.). А в літаку той же Саймон читає конкретну монографію «Читач у казці» (“Lector in fabula”, 1979 р.) та наводить (за допомогою Л. Біне) досить широку цитату, подану вище.

Тож інтертекстуальна функція У. Еко в романі Л. Біне реалізується переважно через такі форми інтертекстуальності, як ремінісценція, алюзія та цитата.

Функція риторична

«Я хотів написати роман про риторику, і подивитися – чи можна використовувати для його створення лінгвістичні концепції» [13], – каже Л. Біне про свій роман. Тому постійним фоном, а часто і центром розвитку подій виступає таємничий клуб «Логос», у якому проводяться поєдинки з риторики, члени якого розділені за такими риторичними рангами (у порядку зростання їхньої значущості): красномовці, ритори, оратори, діалектики, перипатетики, трибуни, софісти. Вищий ранг – великий Протагор – належить тільки керівникові клубу. Переможець у поєдинку отримує новий ранг, той, хто програв, – позбавляється пальця на руці.

У процесі розслідування постає необхідність присутності пари детективів на поєдинку в «Логосі», на який письменник, філософ і чоловік Юлії Кристеві Філіпп Соллерс (обидва, природно, герої роману Л. Біне) викликав самого великого Протагора, а останнім, як з'ясувалося пізніше, виявився У. Еко.

Глядачами на поєдинок допускаються тільки члени клубу рангом не нижче трибуна, тому Саймон із «тренером» Баяром вирішує пройти цей шлях, починаючи із красномовця. Він красиво перемагає в чотирьох поєдинках, стає відомим у «Логосі» і навіть розповідає глядачам про свій метод: «На мій погляд, можливі два підходи. Семіологічний і риторичний, розумієте? <...> Це ж дуже просто. Семіологія дозволяє розуміти, аналізувати, декодувати, вона оборонна. <...> Риторика – це щоб навіювати, переконувати, перемагати, вона наступальна» [3, с. 407]. Вочевидь, Саймон знайомий із розділами «Спонукальне повідомлення» та «Риторика і ідеологія» монографії У. Еко «Вступ до семіології» (“La struttura assente”, 1968 р. [19, с. 98–119]).

Перед вирішальним поєдинком Саймона детективи «випадково» зустрічають У. Еко, який проводить для них специфічний екскурс в історію Венеції. А в поєдинку за ранг трибуна Саймон, перебуваючи на межі поразки, згадує «риторичні інструкції» У. Еко і перемагає.

У поєдинку з У. Еко Соллерс «хотів відібрати в Еко титул великого Протагора у клубі «Логос», і сьома функція була йому потрібна, тому що давала вирішальну перевагу в риториці» [3, с. 481]. Однак використання «підробки» Ж. Дерріди у вигляді оригіналу Р. Якобсона призводить до безпеліційної поразки й оскоплення Соллерса.

Перемога У. Еко у фінальному риторичному поєдинку «Логосу» – це й перемога риторики наукової над риторикою уявною, хоча й свідомо викривленою, що підкреслює важливість реалізації риторичної функції У. Еко в романі Л. Біне.

Функція літературознавча

Після лекції «про цифри і букви в бондіані» викладач кафедри «проблем культури і комунікацій» Саймон Герцог говорить про себе комісарові Баяру: «Я не фахівець з Барта і семіології як такої. У мене диплом із сучасної літератури – історичний роман, пишу дисертацію з лінгвістики, про мовленнєві акти, і курую практичні заняття. У цьому семестрі веду спецкурс із семіології образу». Акцентуючи увагу на ігровому підході до аналізу Бонда, Саймон визначає семіологію як науку, «у якій принципи літературної критики застосовуються до предметів, які не мають стосунку до літератури» [3, с. 43–44].

У. Еко – відомий фахівець із бондіані, автор кількох досліджень, серед яких відзначимо «Оповідні структури у творах Ієна Флемінга» [20, с. 238–287]. У своєму аналізі У. Еко розрізняє «п'ять рівнів:

1) опозиції (протиставлення) персонажів і опозиції цінностей;

- 2) ситуації гри і оповідання як «гра»;
- 3) маніхейська ідеологія;
- 4) літературні прийоми;
- 5) література як колаж» [20, с. 242].

На першому рівні У. Еко виокремлює 14 дихотомій, перша з яких «Бонд – М» – саме на цьому і побудована лекція Саймона. Тож останній має, за формулюванням У. Еко, істотну діагностичну властивість, яку можна означити літературознавчою, ця властивість притаманна і самому У. Еко.

Саморефлексія Саймона потребує відповідного інструменту, яким стає “Lector in fabula” У. Еко. Саймона «доконала інша фраза Еко – слова його тещі: «Що було б, якби мій зять не одружився з моєю дочкою?»» [3, с. 312]. Та відповідь зятя прояснює ситуацію: «У тешиному світі референції (W0) я і її зять – це той самий індивід, але в тешиному контрфактичному світі (W1) є двоє різних індивідів, один із яких не має чіткого визначення» [20, с. 394].

У. Еко для Саймона перебуває як у реальному світі, так і у світі референції як Саймона, так і можливого автора (якщо Саймон – тільки персонаж), а також у контрфактичному світі Саймона. Але останнього цікавить передусім власний світ, який він – реальний чи наративний світ референції автора. «У “Lector in fabula” У. Еко розмірковує про роль вигаданих персонажів, яких називає «понадштатними», тому що вони приєднуються до представників реального світу. <...> Чи можна сприймати «понадштатну» фігуру як реальну людину? Еко цитує італійського семіолога Воллі, який сказав: «Я існую, Емма Боварі – ні». Відчай Саймона все пронизливіший» [3, с. 311].

За класифікацією У. Еко персонажі можна поділити на три типи:

- 1) «потенційний варіант індивіда-прототипа», «якщо вони розрізняються лише випадковими («акцидентними») властивостями»;
- 2) «понадштатник», «якщо він відрізняється від них також істотними властивостями»;
- 3) «єдиний варіант індивіда-прототипа», «у такому разі потенційна варіативність зводиться до того, що називається тотожністю понад межами світів» [20, с. 395–396].

Саймон якось легко, мабуть, за наполяганням Л. Біне, відкидає перший та третій персонажні типи з наведених. Він засинає з відчаю на словах тещі У. Еко. Якби ж автор дозволив Саймонові прочитати ще декілька сторінок, можливо, настрої останнього трохи поліпшився: «Оскільки моє запитання формулюється так: «Хто ця людина, яку я бачу в даний момент?» – то єдина істотна

властивість цього індивіда полягає в тому, що він такий, якого бачу я. Мої матеріальні й емпіричні потреби визначають те, що значуще в даному (кон)тексті» [20, с. 399].

Функція лінгвістична

«Елементи лінгвістичних теорій, що трапляються в моїй книзі, ніколи не використовуються як прикраси, вони є важливими двигунами оповідання» [13] – так Л. Біне уточнює задум свого роману. Тож семіотичний детектив потребує лінгвістичного вступу, який подає безпосередньо автор за участю У. Еко: «Як же семіотика, народившись із лінгвістики і мало не залишившись недоношеним виродком, приреченим вивчати найбідніші і нерозвинені мови, в останній момент примудрилася перетворитися на справжню нейтронну бомбу? Без Барта метаморфоза не обійшлася. <...> Барт геніальний, бо не обмежився комунікаційними системами і розширив поле дослідження до систем значень. <...> Як сказав би Умберто Еко: мова – саме те для комунікації, краще не придумаєш» [3, с. 16–17].

Той же вступ у виконанні головного героя, який пише «дисертацію з лінгвістики», «а минулого року відповідав за введення в семіологію. Першокурсники писали із цього предмета роботу; я виклав їм основи лінгвістики, оскільки вона становить базис семіології» [3, с. 43–44]. Пізніше Саймон продовжив цей вступ комісарові щодо функцій мови: «Якобсон, зокрема, узагальнив процес комунікації, представивши його у вигляді схеми з такими позиціями: адресант, адресат, повідомлення, контекст, контакт, код. На основі цієї схеми він виділив мовні функції» [3, с. 146].

Л. Біне робить акцент на лінгвістичній функції У. Еко, маючи на увазі комунікативну модель останнього [19, с. 35–39]. Саймон спиняється на моделі і функціях Р. Якобсона, яких, за підрахунком Баяра, «виявляється шість. <...> Сьомої функції не існує? – Ну, взагалі <...> мабуть, так. Саймон стоїть з безглуздою посмішкою. Байяр вголос задається питанням, за що Саймону платять» [3, с. 148].

Тут до внутрішнього лінгвістично-комунікативного дискурсу зовні приєднується У. Еко: «Не обов’язково цитувати Якобсона (1958 р.) і його добре відому теорію функцій мови, щоб нагадати, що навіть зі структуралістського погляду без таких категорій, як адресант, адресат і контекст, стає неможливо розуміти будь-який акт спілкування». Далі У. Еко уточнює: «Теорія виразно доводить, що стандартна модель спілкування, яку пропонують теоретики інформації (схема

«Адресант – Повідомлення – Адресат», де повідомлення декодується на основі Коду, спільного для обох віртуальних полюсів ланцюга), не описує справжнього функціонування комунікативних стосунків. <...> Отже, модель звичайного спілкування потрібно переробити (хоч би навіть до все ще дуже спрощеного ступеня)». І ця «спрощена» модель У. Еко включає такі елементи, пов'язані складною схемою взаємозв'язків: «адресант, адресат, коди, субкоди, закодований текст, канал, текст як висловлювання, контекст, обставини, «філологічні» спроби реконструювати коди адресанта, інтерпретований текст як зміст» [6, с. 24–26].

Після зауважень комісара Саймон перечитує Р. Якобсона та «виявляє слід потенційної сьомої функції, позначеної як «магічна, або заклинальна», яка є тільки «навіженим застосуванням функції конативної», а «Якобсон згадує про неї тільки для очищення совісті, щоб закрити тему, а потім повертається до серйозного аналізу» [3, с. 149]. Але за допомогою Л. Біне, який спирається на дослідження У. Еко, Р. Якобсон розроблює повноцінну сьому функцію мови, яка стає потужною зброєю, а також ключовою книгою та назвою роману.

Функція персонажна

Автор концептів «зразковий читач» і «зразковий автор» [6] У. Еко в романі Л. Біне виступає як своєрідний «зразковий персонаж», який визначає функціональну взаємодію зазначених концептів роману.

По-перше, він забезпечує реалізацію розглянутих вище семіотичної, інтертекстуальної, риторичної, літературознавчої та лінгвістичної функцій.

По-друге, додатково реалізує такі функції, як філософська, комунікативна, конспірологічна, етична тощо.

По-третє, виконує як персонаж низку специфічних функцій, серед яких відзначимо такі:

– наукова консультація головного героя: Саймон використовує роботи У. Еко у своїх лекціях, літературні образи з «валізи зразків» У. Еко під час самоаналізу, вивчає та цитує (за допомогою Л. Біне) конкретні твори У. Еко тощо. Крім того, У. Еко безпосередньо консультує Саймона і Баяра щодо розшукуваного рукопису;

– вплив на географічні закрути сюжету, зокрема від першої до другої частин роману

(Париж – Болонья), та від третьої до четвертої (Ітака – Венеція);

– дублювання ролі Холмса-Саймона під час знайомства з Баяром: У. Еко розігрує ту ж сцену знайомства із семіотичним аналізом комісара, але Баяр цю дію перериває, бо другий Холмс йому поки що не потрібен, тож Холмс-Еко залишається в резерві;

– підтримка кар'єри Саймона у клубі «Логос»: знайомство із клубом, надання «випадкових» відповідних консультацій, що мали вирішальне значення в риторичному поєдинку за ранг трибуна тощо. Деякою мірою для У. Еко це – підготовка свого наступника в «Логосі»: «Обидва смутно відчують, що в один прекрасний день зйдуться лицем до лиця за звання великого Протагора у клубі «Логос», але зараз один одному в цьому не зізнаються. У. Еко Саймон взагалі намагався не згадувати» [3, с. 495].

Висновки і пропозиції. Наведені функції значною мірою корелюють одна з одною, бо здійснюються у спільному просторі одним персонажем твору. Функціональний контекст У. Еко в романі Л. Біне становлять і такі функції, як філософська, комунікативна, конспірологічна, етична тощо. Але ми обмежилися тільки провідними та за кількістю відповідними назві твору.

Отже, «Сьома функція мови» Л. Біне є своєрідною текстуальною проєкцією таких шести функцій У. Еко:

- 1) семіотичної;
- 2) інтертекстуальної;
- 3) риторичної;
- 4) літературознавчої;
- 5) лінгвістичної;
- 6) персонажної.

Зазначимо, що текстуальна конструкція Л. Біне не вичерпується наведеними функціями У. Еко, а в реалізації цих функцій беруть активну участь й інші численні персонажі роману. Але саме У. Еко і як один із провідних персонажів, і як водночас семіотик, письменник, риторик, літературознавець та лінгвіст забезпечує найбільшу функціональну наповненість роману Л. Біне. А широкий персонажний контекст твору, що складається з відомих політиків, митців і вчених останніх років, відкриває науковцям додаткові можливості для відповідних досліджень, а читачів стимулює до глибшого розуміння світової культури.

Список літератури:

1. Бавильский Д. «Седьмая функция языка» Лорана Бине, или Апология флюса. URL: <https://litteratura.org/criticism/3534-dmitriy-bavilskiy-sedmaya-funkciya-yazyuka-lorana-bine-ili-apologiya-flyusa.html> (дата звернення: 28.08.2021).
2. Белозерова Н. Перипетии гуманитарных наук. *Образование и наука*. 2016. № 9 (138). С. 166–181.
3. Бине Л. Седьмая функция языка. Санкт-Петербург : Изд-во Ивана Лимбаха, 2019. 536 с.
4. Визель М. Переводная проза. *Выбор шеф-редактора*. URL: <https://godliterature.ru/articles/2019/05/30/vybor-shef-redaktora-krasnaya-ploshhad> (дата звернення: 28.08.2021).
5. Владимирский В. Ролан Барт мертв, а мы еще нет. URL: <https://gorky.media/reviews/rolan-bart-mertv-a-my-eshe-net/> (дата звернення: 28.08.2021).
6. Еко У. Роль читача. Дослідження з семиотики текстів. Львів : Літопис, 2004. 652 с.
7. Завозова А. 5 книг, которые нужно прочитать этим летом. URL: <https://esquire.ru/letters/103892-5-knig-kotorye-nuzhno-prochitat-etim-letom-ot-klassicheskikh-romanov-do-non-fikshena/#part0> (дата звернення: 28.08.2021).
8. Ильин И. Постмодернизм : словарь терминов. Москва : Интрада, 2001. 384 с.
9. Королькова О. Семиотика иронии и ирония семиотики: интеллектуальный детектив. *Докса*. 2020. Вып. 2 (34). С. 33–41.
10. Лебедеко С. Седьмая функция языка. *Книги мая: античные герои и пропавшие девочки*. URL: <https://litteraturno.com/overview/knigi-maya-2019/> (дата звернення: 28.08.2021).
11. Літературознавча енциклопедія : у 2-х т. / авт.-уклад. Ю. Ковалів. Київ : Академія, 2007. Т. 1. 608 с.
12. Марков А. Открытие логики живого. *Мировая семиотика в наше время*. URL: <http://old.ug.ru/archive/79483> (дата звернення: 28.08.2021).
13. Митин В. Лоран Бине. Седьмая функция языка. *Книгосфера*. URL: http://www.reshetoria.ru/literaturnye_hroniki/knigosfera/news6932.php (дата звернення: 28.08.2021).
14. Отяковский В. Роман Ролан Лоран. URL: <https://prochtenie.org/reviews/29863> (дата звернення: 28.08.2021).
15. Сиротин С. Постструктурализм в действии. URL: <https://magazines.gorky.media/ural/2020/5/poststrukturalizm-v-dejstvii.html> (дата звернення: 28.08.2021).
16. Сушек И. Элементарно, Байяр! *Бине Лоран. Седьмая функция языка*. Санкт-Петербург : Изд-во Ивана Лимбаха, 2019. С. 515–528.
17. Хализев В. Теория литературы. Москва : Высш. шк., 1999. 398 с.
18. Эко У. О литературе. Эссе. URL: <https://mybook.ru/author/umberto-eko/o-literature-esse/read/?page=1> (дата звернення: 28.08.2021).
19. Эко У. Отсутствующая структура. Введение в семиологию. Санкт-Петербург : Петрополис, 1998. 432 с.
20. Эко У. Роль читателя. Исследования по семиотике текста. Санкт-Петербург : Симпозиум, 2007. 502 с.
21. Юзефович Г. Лоран Бине. *Таинственная карта* / Г. Юзефович. URL: http://loveread.me/read_book.php?id=86469&p=74 (дата звернення: 28.08.2021).

Mitina L. S. SIX FUNCTIONS OF UMBERTO ECO IN “THE SEVENTH FUNCTION OF LANGUAGE” BY LAURENT BINET

The article analyzes the functional context of Umberto Eco in Laurent Binet’s novel “The Seventh Function of Language” and highlights a list of functions related to the role of Eco in the novel and his artistic narratives and scientific research outside the novel.

The semiotic function is realized, in particular, due to the fact that Eco, as the author of a monograph on semiotics, participates in creation of its reader – Simon, and, consequently, his narrative world – the novel by Binet. On the other hand, Binet, creating a world of narrative, tries to reduce his world to a semiotic construct similar to the semiotic construct of Eco.

The intertextual function is mainly due to the presence of narrative (“Il nome della rosa”) and scientific prototexts (“Il caso Bond”, “Il Superuomo di massa”, “Lector in fabula”, etc.) by Eco.

The rhetorical function represents Eco as the great Protogor – the head of the “Logos Club” and the winner of the final rhetorical duel.

The function of literary criticism is to use by the protagonist of the novel literary studies by Eco in the implementation teaching activities (lecture on Bond), as well as in determining their own personage type during self-reflection.

Binet emphasizes Eco’s linguistic function at the beginning of the novel, referring to the communicative model of the latter. And this linguistic function is manifested as the “new development” by Jakobson with the help Binet – the seventh function of language.

The personage function provides both realization of all considered functions, and in addition to scientific consulting of the main hero, influence on the geographical twists of the plot, duplication of the role of Holmes-Simon, support for Simon's career in the club "Logos" etc.

The functional context of Eco in Binet's novel also consists of a number of additional functions: philosophical, communicative, conspiracy, ethical, etc. But Binet's "Seventh Function of Language" is predominantly a textual projection of certain six leading functions of Eco, although all these functions are largely correlated with each other, because they are carried out in common space by one personage of the work.

It is noted that the textual construction of Binet is not limited to the above functions of Eco, and in the implementation of these functions other numerous characters of the novel also take an active part. According to the author, it is Eco and as one of the leading personages, and as a semiotician, writer, rhetorician, literary critic and linguist provides the greatest functional content of Binet's novel.

Key words: *Laurent Binet, "Seventh Function of Language", Umberto Eco, semiotics, intertextuality, rhetoric, literary criticism, linguistics, personage.*